

کورتهیهک له میژووی هزری رامیاری له سهردهمی رینسانسدا

د. کهمال پوولادی
و/ له فارسییهوه: نازاد وهلهدبهگی

(۲-۱)

ههرچی زیاتر له بنچینهی ئەو هزر و تیۆرییه رامیارییه بگهین که له جیهانی ئەمرۆدا باسیان لێوه دهکری، بۆ ئەم مهبهستهش لهم وتارهدا باس له ههندی لهو بنهمایانه دهکهین که سهردهمی رینسانسیان دروست کرد و ههروا باس له تیۆرییهکانی هزرغانیکی مهزنی ئەو سهردهمه دهکهین که (ماکیافیلی)یه.

رینسانس، هیۆمانیزم، پرۆتیسانتیزم و چهرخه نوێ میژووی نوێی ئەوروپا له رهههندی سهرهکی خۆیدا به چهرخیک دهست پێدهکات که به چهرخه «رینسانس» یان «نوێبوونهوه» بهناوبانگه.

لهم چهرخهدا ئەوروپا سهردهمی سهدهکانی ناوهراست بهجێ دههێلێ و پێ دهنیته ناو سهردهمیکی تازه که میژووی خۆی و میژووی جیهانی مرۆقاییهتی به تهواوی دهگۆرێت و دهیخاته سههر پرتهویکی نوێ. ئەو گۆرانکارییه مهزنانهی که له بواری زانست، تهکنهلوژیا، فههرهنگی و ژبانی ئابووری و کۆمهلایهتیدا دهیبینین لهم سهردهمهدا دهست پێدهکهن. لهم سهردهمهدا سیستهمی فیزیۆالی له ئەوروپا بهرهو لهناوچوون و سههر ئهفجام رووخان دهروات و سیستهمیکی ئابووری - کۆمهلایهتی نوێ بهناوی سیستهمی سهرمایه داری سههرهلهدهدات.

سیستهمی سهرمایه داری دینامیکترین سیستهمی بهرههههینانه که ههتا ئیستا میژووی مرۆق به خۆیهوه بینبویهتی. ئەم سیستهمه ئەو دهرفتهی به مرۆق دا تا خیرترین و گهورهترین گۆرانکاری له پێوهندی نێوان خۆی و سروشتدا دروست بکات و زیاترین دهسهلات بهسههر سروشتدا پهیدا بکات به مهبهستی که لک لێوهرگرتنی له پێناو بهدییهتانی پێداویستییهکانی خۆی له بهرزترین ئاستدا. (وێرایی ئەوهی که ئیستا له بهرهههندی هۆکار که لێرهدا جیگای باسکردنیان نییه، له ههندی بواری بهرهو تیکدانی ههنگاو دهنیت.) مرۆق به که لک وهرگرتن لهم تواناییه (زیادکردنی ئاستی دهسهلاتی خۆی بهسههر سروشتدا) توانیویهتی بهسههر قاتوقیری و نهخۆشییه درمهکاندا زال بیت که له قوناغه یهک له دواوی یهکهکانی ژیاندا ههپهشهی له بهشیکی بهرفراوانی خه لک دهکرد. مرۆق ئیستا گهیشتهوه قوناغیک له پیشکهوتن ئهگه

ئامازه

هزری رامیاری رۆژئاوا ههتا گهیشتنی بهم قوناغی ئەمرۆ، ههر له سهردهمی یونانی کۆنهوه ههتا ئیستا گه لیک هه وراز و نشیو و گۆرانکاری جۆراوجۆری به خۆیهوه دیوه. له ههر قوناغیک لهو قوناغانه هزرغانی گهوره هه لکهوتوون و تیۆری رامیاری جۆراوجۆریان خستۆته روو بۆ باشتر کردنی رهوشی کۆمه لگا و بهخته وهری مرۆق. یهک لهو قوناغه گرنگانهی که ده بی لهم بارهیهوه توژینهوهی وردی له سههر بکریت چهرخه رینسانسه.

ئاشنا بوون له گه ل هزری رامیاری سهردهمی رینسانسی لهو رووهوه گرنگه که لهم سهردهمهدا بنه ماکانی ژبانی فههرهنگی مۆدێرن له ئەوروپا بنیات نران. ههروا لهم سهردهمهدا گه لیک هزرغانی مهزن سهریان هه لداوه که گه لیک تیۆری رامیاری گرنگیان خسته روو. ئاشنا بوون بهم گۆرانکارییهانه ده بیسته هوی ئەوهی

بیتو نامرازه‌کانی ژبان به‌شیاوژیککی لۆژیککی دابه‌ش بکریت، هه‌لومه‌رجی ژبانیکی پر له‌خیر و خوشی بۆ هه‌مووان فه‌راهه‌م ده‌بیت.

ئه‌وروپییه‌کان له‌سه‌رده‌می رینسانسدا به‌توندی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ له‌میژووی رابردووی خۆیانیاکان دابه‌ به‌ره‌رخه‌ که به‌سه‌ده‌کانی ناوه‌راست به‌ناوبانگه‌ و هه‌ندی جاریش رته‌تیاکان ده‌کرده‌وه. گه‌لیک له‌ترادیسسیۆنه‌هزری، فه‌ره‌هنگی و ئاینییه‌کانی سه‌رده‌می سه‌ده‌کانی ناوه‌راست که‌وتنه‌ به‌ره‌رخه‌ و سه‌ره‌له‌نوێ پینداچوونه‌وه. هه‌ندی له‌میژوونووسان و رۆشنبیران گه‌یشته‌نه‌ ئه‌و ئاسته‌ که سه‌ده‌کانی ناوه‌راستیان به‌ (چه‌رخه‌ تاریکی) ناوزه‌د کرد. گه‌لیک له‌گه‌وره‌ترین هونه‌رمه‌ندان، نووسه‌ران و هزرخانان له‌چه‌رخه‌ رینسانس وه‌کو کاردا نه‌وه‌یه‌ک به‌رامبه‌ر به‌ترادیسسیۆنی و تاریژی و ئه‌ده‌بیات و هونه‌ری سه‌ده‌کانی ناوه‌راست، که‌ رۆخساره‌ دیاره‌که‌ی زیاده‌رۆییکردن بوو له‌ به‌هاو بیروبوچوونه‌ ئاینییه‌کان، به‌ره‌و هونه‌ر، ئه‌ده‌بیات، به‌ها و بیروبوچوونه‌کانی سه‌رده‌می به‌ره‌ له‌ سه‌ده‌کانی ناوه‌راست، واته‌ یۆنان و رۆمی کۆن گه‌رانه‌وه‌ و مۆدیله‌کانی خۆیانیاکان له‌وێ هه‌لبژارد. هه‌ر ئه‌م گه‌رانه‌وه‌یه‌ به‌ره‌و چه‌رخه‌ «کلاسیک» ره‌هه‌ندی دیاری هونه‌ر و ئه‌ده‌بیاتی سه‌ره‌تای چه‌رخه‌ رینسانس پیک ده‌هیت. چه‌رخه‌ رینسانس به‌ بزواتیککی نوێ له‌ بواری بیروبوچوون و هه‌لسوکه‌وته‌ ئاینییه‌کان به‌رده‌وام بوو که‌ به‌ «بزاقی ریفۆرمی ئاینی» ناوبانگی ده‌رکردوه. بزاقی ریفۆرمی ئاینی به‌ش به‌حالی خۆی گۆرانیککی گه‌وره‌ بوو له‌ شیاوژی ئابینداری و هه‌لسوکه‌وتی ئاینی مه‌سیحییه‌کانی ئه‌وروپای رۆژئاوا و ئه‌مه‌ریکا که‌ کاریگه‌ری هه‌مه‌لایه‌نه‌ی له‌سه‌ر چۆنیتی تیروانینی خه‌لک بۆ سه‌ره‌که‌یتربین دیاره‌ده‌کانی ژبانی مرویی و له‌وانه‌ش جیهانی سیاسه‌ت به‌جی هه‌یشته‌.

له‌ درێژێ ئه‌م وه‌رچه‌رخانه‌دا، ئاینیزایه‌کی نوێ به‌ ناوی ئاینیزای پرۆتیسنتان سه‌ری هه‌لدا که‌ به‌هۆی ئه‌و گۆرانکارییه‌ی که‌ له‌ مه‌عنه‌ویات و شیاوژی تیروانینی پروادارانێ مه‌سیحیدا دروستی کرد. ئه‌وانی به‌ره‌و رته‌وه‌یککی نوێ له‌ چالاکییه‌ ئابووری، کۆمه‌لایه‌تی و رامیارییه‌کان پال پیتوه‌نا. به‌کێک له‌وه‌ ده‌ره‌نجامانه‌ی که‌ ئه‌م بزاق و وه‌رچه‌رخانه‌ له‌ تیروانینی خه‌لکی ئه‌وروپا و ئه‌میریکا دا دروستی کرد ئه‌وه‌بوو که‌ که‌شوه‌ه‌وای گشتی کۆمه‌لگا ئه‌وروپییه‌کانی ئاماده‌ کرد بۆ په‌سه‌ندکردنی ئه‌و شته‌ی که‌ به‌ بنه‌ما و رفته‌اره‌کانی ژبانی دیوکراتی و بنیاتنانی ئه‌و سیسته‌مه‌ رامیارییه‌ی که‌ به‌ دیوکراسی ناسراوه‌.

ئه‌گه‌ر سیسته‌می سه‌رمایه‌داری بووه‌ هۆی گۆرینی پیکه‌هاته‌ ئابووری و کۆمه‌لایه‌تییه‌کان، ئه‌وا هاوده‌نگ له‌گه‌ل ئه‌ودا بزاقی پرۆتیسنتانی پیکه‌هاته‌ زه‌ینییه‌کانی

خه‌لکی تووشی گۆران کرد و هه‌موو ئه‌مانه‌ش زه‌مینه‌که‌یان بۆ سه‌ره‌له‌دانی ئۆرگانه‌کان و بنیاته‌ نوێیه‌ رامیارییه‌کان خوش کرد، ئه‌و ئۆرگان و بنیاتانه‌ی که‌ فۆرمیاکان به‌ جیهانی رامیاری چه‌رخه‌ی نوێ به‌خشی و هزرخانه‌ مه‌زنه‌ رامیارییه‌کان (که‌ به‌ نۆزه‌ی خۆیان له‌ وه‌رچه‌رخانی ئه‌م ژبانه‌ رامیارییه‌دا رۆلیان هه‌بووه‌) له‌ که‌شوه‌ه‌وایه‌کی له‌م جۆزه‌ی ژبانی ئابووری، هزری و ئاینی تیروییه‌کانی خۆیانیاکان داده‌رشت و داھینانیاکان ده‌کرد.

له‌ باسه‌کانی خواره‌وه‌دا سه‌ریریککی گرنگترینی ئه‌و روه‌تانه‌ ده‌که‌ین که‌ فۆرمیاکان به‌ بنه‌ماکانی چه‌رخه‌ی نوێ به‌خشیوه‌.

رینسانس

زاراوه‌ی رینسانس بۆ سه‌رده‌می که‌ له‌ میژووی ئه‌وروپا ده‌گه‌ریته‌وه‌ که‌ تیییدا سه‌رده‌می سه‌ده‌کانی ناوه‌راست کۆتایی پێ دیت و سه‌رده‌میکی نوێ له‌ شارستانیه‌تی رۆژئاوایی ده‌ست پینداکات. نووسه‌رانی سه‌ده‌ی (۱۹)

زاراوه‌ی زاینی دووباره‌یان بۆ ئه‌م چه‌رخه‌ به‌کاره‌یناوه‌. چه‌رخه‌ی رینسانس هاوکات بوو له‌گه‌ل له‌ناوچوونی ئۆرگانه‌کانی سه‌ده‌کانی ناوه‌راستدا. شاره‌کان خۆیان له‌ کۆت و به‌ندی سیسته‌می فیۆدالی رزگار ده‌کرد و له‌ هه‌ندی ناوچه‌شدا ته‌نانه‌ت ده‌ستیان بۆ زه‌وی و زاری فیۆداله‌کان درێژ ده‌کرد. له‌ شاره‌کانی ئیتالیا، که‌ له‌ رینساندا پینشیره‌و بوون، هاوکات له‌گه‌ل گه‌شه‌کردنی به‌رچاوی بازرگانانی ده‌ره‌کی خاوه‌ن بانک و سه‌رمایه‌دارانی نوێ گه‌شه‌یان ده‌کرد که‌ جیگای خاوه‌ن پینشه‌کانی سه‌ده‌کانی ناوه‌راستیان ده‌گرتوه‌وه‌. له‌ هه‌موو جیگایه‌ک پینوه‌ندییه‌کی نوێ له‌ بواری ژبانی ئابووریدا په‌ره‌ی ده‌سه‌ند.

بازرگانان، بانکداران و سه‌رمایه‌داران له‌ هه‌موو جیگایه‌ک خۆیان ده‌خزانده‌ ناو ناوه‌نده‌کانی ده‌سه‌لاتی ئابووری و رامیاری. ئۆرگانه‌ که‌ لیساییه‌کانی سه‌ده‌کانی ناوه‌راست به‌هۆی زیده‌خواری داموده‌زگای پاپا و زیده‌رۆیی له‌ پازاندنه‌وه‌ و ته‌شریفات و پله‌و پایه‌ی رۆحانی خۆیان له‌ده‌ستدا بوو. رۆشنبیرانی نوێ که‌ به‌ زۆری له‌ چینیی ناوه‌نجی و چینیه‌کانی خواره‌وه‌ بوون له‌ که‌لیسا دوور ده‌که‌وتنه‌وه‌. هزر و زانسته‌ له‌ پیاوانکردنی که‌لیسا ده‌رده‌چوو. له‌ هه‌موو جیگایه‌ک یاخیبوون به‌رامبه‌ر به‌ ده‌سه‌لاتخواری و ژبانی پارێزکارانه‌ سه‌ری هه‌لدا بوو. به‌کێک له‌ تابه‌مه‌ندییه‌کانی ئه‌و چه‌رخه‌ی که‌ به‌ رینسانس ده‌ست پینداکات گه‌رانه‌وه‌ بوو بۆ نه‌ریته‌ هزری و فه‌ره‌هنگییه‌کانی سه‌رده‌می کۆن که‌ بۆ یه‌که‌مجار هه‌یۆمانیسته‌ ئیتالییه‌کان و له‌وانه‌ش شاعیری به‌ناوبانگی ئه‌م چه‌رخه‌ (پترارک) خواری ژباندنه‌وه‌ی

تیگه‌یشتنی سه‌ده‌کانی ناوه‌راست له‌سه‌ر مرۆڤ راوه‌ستا. ئایینی مه‌سیحییەت له‌ سه‌ده‌کانی ناوه‌راست به‌هۆی دیدگای دۆگمایانه‌ی خۆی له‌ سنووردارکردنی چوارچێوه‌ی ده‌سه‌لات و ئازادی مرۆڤ له‌ به‌رامبه‌ر هه‌وزی خوداییدا و سه‌یرکردنی وه‌کو قوربانی «یه‌که‌م‌ین گوناھ» جیگایه‌کی زۆر ته‌سکی بۆ مرۆڤ له‌م جیهانه‌دا ده‌ست‌نیشان کردبوو.

فه‌لسه‌فه‌ی سکولاستیکیش به‌هۆی توژینه‌وه‌ی له‌ باره‌ی مرۆڤه‌وه‌ له‌ چوارچێوه‌ی پیتاسه‌ی ڕشته‌ گشتییه‌کاندا به‌ شیوه‌یه‌کی ته‌واو ئابستراکت (ئینتزاغی) مه‌عریفه‌ی پیتوه‌ن‌ن‌یدار به‌ مرۆڤ کردبووه‌ بابه‌تییکی بێ ڕۆح. هیۆمانیزم کاردانه‌وه‌یه‌ک بوو له‌ به‌رامبه‌ر هه‌زه‌ دۆگمایانی سه‌ده‌کانی ناوه‌راست و تیگه‌یشتنیکی تازهبوو له‌ مرۆڤ وه‌ک بوونه‌وه‌ریک که‌ نه‌ک قوربانی «یه‌که‌م‌ین گوناھ» نییه‌، به‌ل‌کو خوازیاری په‌ره‌پیتانی ئازادییه‌ سروشتییه‌کانی خۆیه‌تی. هیۆمانیزم وه‌ک رووکردنه‌ هونه‌ر، ئه‌ده‌بیات و هه‌زه‌کانی چه‌رخ‌ی کلاسیک له‌ شارستانیه‌تی رۆژئاوا (سه‌رده‌می یۆنان و رۆم) به‌ شیعی (پترارک)ه‌وه‌ ده‌ستی پیکرد و له‌ هه‌زه‌کانی (ئاراسموس)دا به‌ به‌رزترین شیوه‌ رهنگی دایه‌وه‌.

تیگه‌یشتنی هیۆمانیستی له‌ مرۆڤ له‌ سه‌رده‌می پترارک شاعیر و زانای سه‌ده‌ی چوارده‌یه‌می ئیتالیای ده‌ستی پیکرد. پترارک به‌ پیتچه‌وانه‌ی نه‌ریتی سه‌ده‌کانی ناوه‌راست له‌ بری ریتسا پیتوه‌ن‌ن‌یدارده‌کان به‌ بیروبوچوونی سکولاستیک خه‌ریکی لیکۆلینه‌وه‌ و وردبوونه‌وه‌ بوو له‌ باره‌ی ره‌فتاری مرۆڤ به‌و جوهری که‌ له‌ واقیعه‌دا هیه‌.

ئه‌و مرۆڤی به‌ بوونه‌وه‌ریک وینا کرد که‌ هه‌ول‌ ده‌دات بۆ ئه‌وه‌ی بگاته‌ ژبانیکی باشتر، به‌لام هه‌وا و هه‌وه‌سی چه‌ند لایه‌نه‌، هه‌ر له‌ هه‌زی خودخوازانه‌ی زه‌مینی و ئاوم‌یدییه‌وه‌ بگه‌ر هه‌تا ئاره‌زووی گه‌وره‌یی و نه‌مری، ئه‌وی به‌سه‌ر چه‌ند به‌شیکدا دابه‌ش کردوو. به‌گشتی هیۆمانیسته‌کان له‌ پله‌و پایه‌ی وتاریتیز، شاعیر، میژوونوس و زانای ئه‌خلاق مرۆڤیان به‌ بوونه‌وه‌ریک ده‌بینی که‌ به‌ ویست و کرداری خۆی جوانییه‌کان و چاره‌نووسی زه‌مینی خۆی ده‌خولقیینی. هیۆمانیسته‌کان پتر پش‌تیان به‌ په‌هه‌ندی غه‌ریزی و سۆزی مرۆڤ ده‌به‌ست تا په‌هه‌ندی عه‌قلانی ئه‌و. عه‌قل به‌وه‌موو گرنگییه‌که‌ی که‌ هه‌یه‌تی بازنه‌ی ده‌سه‌لاتی سنوورداره‌ و نه‌ده‌توانی به‌سه‌ر هه‌واو ئاره‌زووه‌کاندا زال‌ بیت و نه‌ ده‌توانی به‌سه‌ر دژواری تیگه‌یشتن له‌ نه‌یینه‌کانی نه‌م‌ریدا زال‌ بیت.

تیگه‌یشتنی هیۆمانیستی له‌ مرۆڤ ره‌نگدانه‌وه‌ی به‌شدارب‌کردنی میژوویی خه‌لکی خوینده‌واری شارنشین بوو له‌ چینی ره‌شۆکی (عه‌وام) له‌ ژبانی فه‌ره‌ه‌نگیدا، ئه‌و بواره‌ی که‌ له‌مه‌وپیتش له‌ بنه‌ره‌تدا له‌ژیر کارب‌گه‌ری قوتایخانه‌ و ئاکادیمییه‌ که‌ لیساییه‌کان و کۆر و کۆمه‌له‌ نه‌رستییۆکراتییه‌کاندا بوو. سیسته‌می په‌روه‌رده‌ و فیکردن

بوون. ئه‌م بزاونته‌ که‌ سه‌ره‌تا له‌ ئیتالیایا (به‌هۆی پیتشره‌وایه‌تی له‌ گه‌شه‌پیتانی بازرگانی، پیتوه‌ندییه‌ نوویییه‌کان و گه‌شه‌کردنی چینی نوویی بۆرژوازی) ده‌ستی پیکرد بوو به‌ره‌و ناچه‌کانی دیکه‌ی ئه‌وروپا ره‌گی داکوتا. ژول میشله‌ میژوونوسی به‌ناوبانگی فه‌ره‌نسا له‌ سالی (١٨٨٥) به‌رگی هه‌وته‌می کتیبه‌که‌ی به‌ دووباره‌ زایینی (رینسانس) ناو ناوه‌ و له‌ هه‌لسه‌نگاندنی خۆیدا بۆ ره‌وتی میژووی گشتی مرۆڤ شوناس و خه‌سله‌تییکی تایبه‌تی بۆ ئه‌م سه‌رده‌مه‌ ده‌ست‌نیشان کردوو. میشله‌ رینسانس به‌ خالی به‌رامبه‌ر سه‌ده‌کانی ناوه‌راست پیتاسه‌ ده‌کات و باس له‌ هه‌ندی پرس ده‌کات که‌ په‌هه‌ندی نووی یا مۆدێرنی میژوو دروست ده‌کهن و ده‌بی به‌ په‌گه‌زی دووباره‌ زاین له‌ قه‌له‌میان بده‌ین. میشله‌ سه‌ده‌کانی ناوه‌راست وه‌ک سه‌رده‌م‌یک ناوه‌دات که‌ تیتیدا زانست و سروشتی مرۆیی له‌ بیرکراوون و مرۆڤ له‌ ئازادی خۆی بپه‌ش کرابوو. به‌پیتی بۆچوونی میشله‌ گه‌شه‌کردنی زانستی نووی به‌هه‌ولی که‌سانییکی وه‌ک کۆپرنیک و گالیلۆ، سه‌ره‌له‌دانی پرۆتستانیزم، یا چاکسازی ئایینی له‌لایه‌ن که‌سانییکی وه‌ک مارتین لۆته‌ر و جان کالفین و بزافی نوویی هونه‌ری به‌کاری که‌سانییکی وه‌ک لیژناردۆ داڤینچی و رافیل و نویتگه‌رایی ئه‌ده‌بی به‌ کاری که‌سانییکی وه‌ک پترارک و دانته‌، وایان کرد که‌ مرۆڤ به‌ره‌و پتره‌ویکی نوویی وه‌رچه‌رخان هه‌نگاوی بێی و جارێکی تر ڕۆحی خۆی بدۆزیته‌وه‌، میشله‌ بزافی «دۆزینه‌وه‌ی مرۆڤ و دۆزینه‌وه‌ی جیهان»ی به‌ «جه‌وه‌ه‌ری رۆحی مۆدێرن» لیکدايه‌وه‌ که‌ جووله‌ی سه‌ره‌کی چه‌رخ‌ی رینسانسی پیک ده‌هینا.

ئه‌و توژینه‌وانه‌ی که‌ زانایانی دیکه‌ له‌ باره‌ی چه‌رخ‌ی رینسانسه‌وه‌ ئه‌نجامیان داوه‌ هه‌ندی په‌هه‌ندی وه‌ک «کاملبونی چه‌مکی ستاک» «ژبانه‌وه‌ی چه‌رخ‌ی کۆن» و سه‌یرکردنی «ده‌وله‌ت وه‌ک ده‌ستکردی مرۆڤ» یان به‌ روخساره‌ دیاره‌کانی دیکه‌ی بزافی رینسانس له‌ قه‌له‌م داوه‌.

سێ ره‌وتی سه‌ره‌کی له‌ میژووی ئه‌وروپا به‌ تایبه‌تمه‌ندییه‌ سه‌ره‌کییه‌کانی رینسانس داده‌نرین. ئه‌م سێ ره‌وته‌ بریتین له‌ هیۆمانیزم، چاکسازی ئایینی و شوێشی زانستی. بۆ توژینه‌وه‌ له‌ هه‌زی رامیاری چه‌رخ‌ی نووی سه‌ره‌تا ده‌بی له‌گه‌ل ئه‌م سێ ره‌وته‌دا ئاشنا‌بین.

هیۆمانیزم

هیۆمانیزم بزافیکی فه‌ره‌ه‌نگی بوو که‌ به‌ گه‌رانه‌وه‌ بۆ تیرواینی زانایانی چه‌رخ‌ی کلاسیکی شارستانیه‌تی رۆژئاوا به‌رامبه‌ر به‌ مرۆڤ بووه‌ ده‌ست‌پیتیکی گۆشه‌نیگایه‌کی نووی له‌سه‌ر مرۆڤ که‌ له‌ به‌رامبه‌ر

بهره بهره له ژیر دهسه لاتی دیر و که لیساکان هاته دهره وه، بهم حاله ش هممو هیومانیسته کان له لایه نگرانی سکولاریزم (نهریتگه رایبی) نه بوون. هندی رهوتی تازه له مه سیحیه تیش به تیگه یشتنی تاییه تی خویان پروویان کرده هیومانیزم و ته نانهت هه ولی ژیاننده وهی هونه ر و نه ده بی چهرخی کونیان ددها. هه ر بویه هندی کهس باسیان له بزاقی «هیومانیزمی مه سیحی» کردوه.

هیومانیزمی مه سیحی تیگه لایه ک بوو له «فلسه فهی مه سیح به لیکنده وهی ئاراسمۆس و فلسه فهی ئه خلاقی یونان و رۆحی کۆن» هیومانیسته مه سیحیه کان له جیاتی خوداناسی (تیۆلۆژی) له سه ره ئه خلاق و له بری رواله ته ئاینیه کان، جهختیان له سه ره باوه ری دهروونی ده کرده وه. هیومانیزمی مه سیحی له ژیر ریسه راییه تی ئاراسمۆس بووه بهرنامه یه کی چاکسازی بۆ نوێکردنه وهی کۆمه لگای رۆژئاوایی. ئاراسمۆس وتاریتژ و زانایه کی کۆتایی سه دهی یازده یه م و سه ره تای سه دهی شازده یه م بوو له که لیسای رۆتیردام که ره خنه ی له فلسه فهی سکولاستیک گرت و روهی کرده ژیاننده وهی نهریته فه ره نگییه کانی چهرخی کلاسیک. چاکسازیخوازانی ئایینی و پرۆتستانه کان که له به شی داهاتوودا باسیان لپوه ده که یین هه رچه نده هیرشیان ده کرده سه ره ئه و شتانه ی که به ره هندی کوفر نامیزی بزاقی هیومانیزم ناویان لئ ده برد، به لام وه ک هیومانیسته نهریتگه راکان (سکولار) هه ولی ژیاننده وهی فه ره نگی و نه ده بیاتی کلاسیکیان ددها و به پتویسته یه کی برواداری راسته قینه یان له قه له م ددها. به گشتی هیومانیزم له سیسته می ژیانی رامیاری و کۆمه لایه تیدا مرۆقته وه ری کرده جیگری خودا ته وه ری سه رده می سه ده کانی ناوه راست.

چاکسازی ئایینی و پرۆتستانیزم

له سه ره تای سه دهی شازده یه می زایینی له ئه وروپای باکووری بزاقیک بۆ کاردانه وه بهرامبه ره به بیروباوه ر و رپوره سه مه کانی که لیسای کاسۆلیکی رۆحی دهستی پیکرد که پاش په ره سه ندن له ناو به شیکه به رفراوانی خه لکی مه سیحی و کاملکردنی فیرکراوه کانی خۆی ئایینزای پرۆتستانی وه ک به کیک له سی ئایینزای گه وه ری مه سیحیه ت بنیات نا. ئه م بزاقه که به پرۆتستانیزم ناوده بریت له هممو جیگایه ک کاریگه ری له سه ره ژیانی کۆمه لایه تی، ئابووری، فه ره نگی و رامیاری خه لک دانا.

وشه ی «پرۆتستان» سه ره تا له لایه ن نه یارانی ئه م روه ته بۆ ئه وان به کارده هات، به لام پاشان بوو به زارواوه یه کی باو. لایه نگرانی ئه م روه ته زارواوه ی «بزاقی چاکسازی ئایینی» به چاکتر ده زانی. مارتین لۆته ر و جان کالفین به دوو کهس له ریسه رانی سه ره کی ئه م بزاقه

داده نرتین. له سالی (۱۵۱۷) مارتین لۆته ر که به خۆی قه شه بوو، راگه یاندر اوپکی (۹۵) خالی له به رده م که لیسای ویتنبرگ هه لئواسی که له باره ی ری و ره سمی لیخۆشبوونی گونا هه کان و هه ندی پرسی باو له که لیسای رۆم بوو که تئیدا باس له وه کرابوو که کرداری دهره کی وه ک ری و ره سمی کپینی لیخۆشبوونی گونا هه کان (که له چوارچێوه ی که لیسای کاسۆلیکدا باوو) ناتوانی جیگای ئه و ته وه یه بگریته وه که له ناخی دلّه وه هه لئوولاوه، چونکه تیۆری لیخۆشبوونی گونا هه کان پتوه ندی به ده سه لاتی پاپاوه هه بوو هه ر بویه ئه و ره خنه و نارهبایه له راستیدا هممو لایه نه کانی ده سه لاتی پاپای ده برده ژیر نیشانه ی پرسیاره وه. ئه لمانییه کان که زۆر به توندی نارازی بوون بهرامبه ره به ده ست تپوه رانی پاپا له ولاته که یاندا بۆ پشتگیریکردنی له لۆته ر پاپه رین و ئه م بزواته یان له گه ل بزاقی ناسیۆنالیزمدا تیگه ل کرد.

- چاکسازیخوازه ئاینیه سه ره تاییه کان ده یانویست که لیسا ساکارتر بکه نه وه و له و ناپاکیانه پاکه بکه نه وه که گیرۆده ی ببوو. لایه نه دیاره کانی ئه م بزاقانه، که خویان باز نه یه کی به ربلاویان ده گرتوه، بریتی بوون له جه ختکردنه وه له سه ره ئینجیل ته وه ری له بری به ته وه ر کردنی که لیسای رۆم، بروامه ند بوون به پرهنسیپی «رۆحانی بوونی هه ر برواداریکی مه سیحی» له بری مه رجه عیه تی فه رمی، پشت به ستان به هه لئسوکه وتی بروادارانی پشت به ستوویه رینومیایی خودا وه ند له بری مه رجه عیه ته ئۆرگانیزه کراوه کان و سه ره ئه نجام (ویژدانی ئازادی) برواداری مه سیحی.

هه رچه نده بزاقی چاکسازی له شیوازی په تی خۆیدا رابوونیکه ئایینی بوو هه ره له سه ره تاوه هه ندی ره هه ند و دهره نجامی کۆمه لایه تی، رامیاری و ئابووری گرنگیشی له خۆ گرتبوو که وه رچه رخانه ی بنه ره تی له گه لیک له بواره کانی ژیاندا دروست کرد. ریفۆرمخوازه سه ره تاییه کان له وانه ش مارتین لۆته ر له قوئاغی یه که میدا له گه ل پرسه وتاریتژییه کان به ره وروو بوون. تیگه یشتنی مارتین لۆته ر له قوولترین واتای ئینجیل کاریگه ربیه کی سه قامگیری له سه ره هممو ره هه نده کانی ژیانی کۆمه لایه تی و تیۆرییه کۆمه لایه تییه کاندایه بوو. یه کیک له پرهنسیبه بنه ره تییه کانی ئه خلاقه کۆمه لایه تی لۆته ر، هه روه ک که نامیلکه که ی به ناو نیشانی «ئازادی مه سیحی» دا هاتوه، ئه مه یه که باوه ری ئایینی ده بی له سه ره ئه وین بنیات نرابیت. ئه وینی مرۆف وه ک ئه وینی خودا وه ند نابیت به شایسته یی لایه نی ئه وین مه رجدار بکریت.

به بۆجوونی لۆته ر هه موو راستیه کان پتوه ندییان به مه یدانی خوا وه نده وه هه یه. که لیسا بۆ چاکه ی مه عنه وی و ده ولت بۆ چاکه ی مادی مرۆف دروست بووه. که وابوو

بواره عورفیه‌کانی ژبان وهک بنه‌ماله، هاوسه‌رتیتی و ده‌وله‌تیش هه‌موویان به‌شیکن له‌سیسته‌می خوداوه‌ندی. ئەم سیسته‌مانه‌ته‌گه‌رچی له‌رووی مېژووویه‌وه تووشی کاملبوون و له‌رووی پیتکه‌ته‌بیه‌وه دوو‌چاری گه‌شه‌کردن ده‌بن، به‌لام سه‌رچاوه‌که‌یان خوداییه و به‌فه‌رمانی خودایی ده‌جوولینه‌وه، ئەم دیدگایه‌به‌واتای تیتیه‌ریوونه له‌هه‌لسه‌نگاندنی نیتکه‌تیتیه‌به‌رامبه‌ر تۆرگانه‌ نائاینیه‌کان به‌ره‌وه‌هه‌لسه‌نگاندنیکه‌پۆزه‌تیتیه‌له‌م تۆرگانانه‌به‌وه‌جوهری که‌له‌سه‌ده‌کانی ناوه‌راستدا باو بوو. هه‌روهک له‌به‌رگی یه‌که‌مدا ئاماره‌ی پیتکه‌را، له‌سه‌ده‌کانی ناوه‌راستدا تۆرگانه‌گه‌لپیکه‌وه‌ک هاوسه‌رتیتی و ده‌سه‌لاتی ده‌وله‌ت به‌وه‌سنوورانه‌له‌قه‌له‌م ده‌دران که‌به‌هۆی «یه‌که‌مین گوناوه» وه‌سه‌پیتراون، به‌لام لۆته‌ر ئەم تۆرگانانه‌ی وه‌ک ئامرازێ ئه‌وینی خوداوه‌ند ناساند و تیروانینی پۆزه‌تیتیه‌له‌سه‌ریان دروست کرد.

به‌بۆچوونی لۆته‌ر سیسته‌می یاسای سروشتی به‌بناغه‌ی هه‌موو ده‌سه‌لاته‌نا ئاینیه‌کان و له‌وانه‌ش ده‌سه‌لاتدارانی نا‌مه‌سیحی داده‌نرتیت، چونکه‌گروویه‌مرۆیه‌کان ملکه‌چی فه‌رمانی خودایین، هه‌ر بۆیه‌یاسا باشه‌کانی ئەوان ناتوانێ دژ به‌ویستی خوداوه‌ند بیت. بۆچوونی لۆته‌ر له‌مه‌ر کۆمه‌لگا و فه‌ره‌ه‌نگی مرۆیی دیالیکتیکییه‌. فه‌ره‌ه‌نگی و کۆمه‌لگا له‌لایه‌که‌وه‌ نه‌رتیتیکه‌خودایین و له‌لایه‌کی تروه‌ نه‌رتیتیکه‌خۆیین. له‌وه‌رووه‌به‌نه‌رتیتیکه‌خودایی داده‌نرتیت که‌کرداری ئەفراندن هه‌میشه‌کردارێکی تایبه‌ته‌به‌خوداوه‌ند که‌ئه‌فرینه‌ر و ده‌سه‌لاتدار و پارێزه‌ری هه‌موو شتیکه‌و له‌لایه‌کی تروه‌ نه‌رتیتیکه‌خۆیین له‌وه‌رووه‌که‌به‌ره‌ه‌می کرداری ئازاد، عه‌قلانی و به‌پرسانه‌ی تاکی مرۆیین. بروادارانی مه‌سیحی که‌به‌پالنه‌ری ئەوین ده‌که‌ونه‌جموول ده‌بێ به‌شداری له‌سیسته‌می کۆمه‌لگه‌تیدا بکه‌ن و به‌ئاراسته‌ی چاکه‌ی مرۆف چاکسازی تیتیه‌بکه‌ن.

رهنه‌ی لۆته‌ر له‌مه‌سیحیه‌ت به‌وه‌جوهری که‌له‌کلیسای کاسۆلیکدا ره‌نگی دابووه‌وه، پیتی له‌سه‌ر ئەم داخوازییه‌داده‌گرت که‌تاکی بروادار له‌سه‌ره‌رشتکاری ئەو تۆرگانه‌جو‌راوجۆرانه‌به‌تایبه‌تی که‌لیسای رۆم و کۆت و به‌نده‌کلاسیکییه‌کان رزگار بکات. به‌م جوهره‌کاره‌که‌ی ئەو کارێکی ئازادیه‌خش بوو. ئەم په‌یامه‌ش بووه‌هۆی کاملبوونی ئەو تیتیه‌بشته‌له‌ئومه‌ت که‌ته‌نیا به‌پیتوه‌ندییه‌کی بروادارانه‌و ئەوین بۆ خوداوه‌ند لیک گری دراون، به‌لام ئەم هه‌زره‌له‌چاو ئەو واقیعه‌رامیاربانه‌ی که‌له‌ئارادابوون، هه‌لویتیتیکه‌شه‌رمناهی هه‌بوو. ئەمه‌ش بووه‌هۆی سه‌ره‌له‌دانی قه‌یرانیک له‌هه‌زی ئاینی له‌رووی پیتوه‌ندی برواداران له‌گه‌ل سیسته‌می کۆمه‌لگادا. هه‌زی کالفین بۆ نه‌هیتستی ئەم که‌موکۆرییه‌و چاره‌سه‌رکردنی ئەم قه‌یرانه‌سه‌ری

هه‌لدا.

کالفین له‌به‌رامبه‌ر پیتکه‌ته‌و نه‌رتیه‌کانی که‌لیسای کاسۆلیک، که‌لۆته‌ر له‌به‌رامبه‌ریدا راپه‌ربوو و ناچار به‌پاشه‌کشه‌ی کردبوو، هه‌ولێ دا بیروباوه‌ره‌جیگره‌وه‌کان سه‌قامگیر بکات. له‌کالفینیزم مه‌سیحیه‌ت ئیدی ته‌نیا هاویه‌شیه‌کی مه‌عنه‌وی برواداران نییه‌له‌گه‌ل خوداوه‌نددا به‌لکو ئاینیکه‌کۆمه‌لگه‌یه‌تیه‌. کالفین له‌واوه‌ره‌دا بوو که‌مه‌سیحیه‌ت به‌بێ سه‌قامگیربوونی بیروباوه‌ره‌کۆمه‌لگه‌یه‌تیه‌کان ناتوانێ یه‌که‌گرتوویی و یه‌که‌پارچه‌یی گروویی برواداران دابین بکات. لایه‌نگرانی کالفین له‌واوه‌ره‌دا بوون که‌لیسای لۆته‌ری به‌هۆی بێ لایه‌نی له‌کاروباری رامیاریدا ده‌رفه‌تی زیان لیکه‌وتنیان هه‌یه. به‌م جوهره‌ئەوان هه‌زی رامیاربان به‌ئاراسته‌ی به‌شداری چالاکی برواداران پال پیتوه‌نا له‌بواری کرداری رامیاری و هه‌ولدان بۆ گۆڕینی ئەو جیهانه‌ی که‌له‌ئارادایه‌به‌ئاراسته‌ی جیهانیکه‌ئیدیا.

تیۆری کالفین تیۆرییه‌کی پۆزه‌تیتیه‌ره‌خساند بۆ بۆرژوازی له‌حالی گه‌شه‌کردنی و چالاکییه‌رامیاربانه‌کان له‌تیروانینیاندا به‌رامبه‌ر به‌جیهان، له‌تیۆری کالفین جیهانی سیاسه‌ت، جیهانیکه‌سه‌ره‌خۆیه‌که‌تیتیدا مرۆف خه‌ریکی ریکه‌خستنی کاروباری گشتی خۆیه‌تی. واتای ئەم وته‌یه‌له‌هه‌مان کاتدا جیاوازی جیهانی ئاینی و جیهانی سیاسه‌ته. هه‌روه‌ک ماکس فیبه‌ر، کۆمه‌لناسی گه‌وره‌ی ئەلمانی له‌کتیبه‌که‌ی خۆیدا به‌ناونیشانی پرۆتیسنتانیزم و رۆحی سه‌رمایه‌داریدا باسی لیتوه‌ده‌کات، پرۆتیسنتانیزم کاربگه‌ری هه‌بووه‌له‌گه‌شه‌کردنی سه‌رمایه‌داری له‌رۆژئاوا. مه‌به‌ست له‌(رۆحی سه‌رمایه‌) که‌ماکس فیبه‌ر باسی لیتوه‌ده‌کات بروا بوونه‌به‌هه‌ولێ بیوچان، پارێزگاری، دوورکه‌وتنه‌وه‌له‌چیتخواری و به‌ره‌للایه‌که‌له‌هه‌زی کالفیندا ره‌نگی داوه‌ته‌وه. کالفین ستایشی (نه‌زله‌ئابوورییه‌کان)ی وه‌ک هه‌ولێ بیوچان، ده‌ست پیتوه‌گرتن و دوورکه‌وتنه‌وه‌له‌زیده‌رۆیی کردوه‌و ئەم تایبه‌تمه‌ندیانه‌ش کاربگه‌ریان له‌سه‌ر گه‌شه‌کردنی سه‌رمایه‌داریدا هه‌بووه. کالفین ته‌نانه‌ت قه‌ده‌غه‌کردنی ره‌های ته‌وراتی له‌مه‌ر ریبیا پیتشیل کرد و ئەو جوهره‌ریبایه‌ی په‌سه‌ند که‌زیان به‌هه‌ژاران نه‌گه‌یه‌نیت. به‌م جوهره‌کالفین فه‌رمانه‌ئاینیه‌کانی خسته‌خزمه‌ت پیتاویستیه‌کانی کۆمه‌لگای بازرگانی مۆدێرن.

پرۆتیسنتانیزم هه‌روا پشتیوانی ناسیۆنالیزم و ده‌وله‌ته‌ره‌هاکان بوو که‌له‌سه‌ده‌کانی شازده‌و حه‌قده‌له‌ئهوریا ده‌سه‌لاتیان به‌ده‌سته‌وه‌بوو و کاری له‌ناوهردی سیسته‌می فیۆدالی، گه‌شه‌کردنی سه‌رمایه‌داری و نفووزی چینی بۆرژوازیان بۆ په‌له‌کانی ده‌سه‌لات خیراتر کرد. پرۆتیسنتانه‌کان بۆ به‌ره‌نگاربوونه‌وی دژایه‌تی پاپا، پاشاکانیان به‌هاوپه‌یمانی سروشتی خۆیان له‌قه‌له‌م ده‌دا.

شۆرشى زانستى

شۆرشى زانستى به رهه ندىكى گىرنگى دىكهى رېنسانس داده نرېت. هه ندىك له راقه كاران ئه وهرچه رخانهى كه شۆرشى زانستى له تېروانىنى خه لكيدا دروستى كرد زۆر به گىرنگتر له بزاقى چاكسازى ئايىنى هه لده سەنگىتن. ده گوتىرئ به دىرژايى ئه و سهرده مهى كه به يلاوبوونه وهى كتيبى سوورانى فه له كه كان له نووسىنى (كوپرنىك) وه ده ست پىده كات و هه تا كتيبى بنه ماكان له نووسىنى نيوتون دريژده بېتته وه (۱۶۵۳-۱۶۸۷) وهرچه رخانهى گه وره له هه موو بنه ماكانى ژيانى هزرى و فه رهه ننگى رۆژئاوا دا روويان دا. به هۆى ئه و وهرچه رخانهى كه له فه رهه ننگى رۆژئاوا دا رووى دا، زانست شېواز و تېروانىنى زانستى وه ك هپزى سهره كى رېنمائيكه رى ژيانى مه يدانى به تيولوزى و ئه ده بيات چۆل كرد.

له سه دهى حه قده يه م زانستى نوئ بووه هۆى ئه وه كه ئايىنى مه سيحييه ت له بوارى ژيانى ماديه وه به ره و بوارى ئه خلاقى تايه تى پاشگه زبېتته وه. زانستى نوئ ته نانه ت بووه هۆى گۆزىنى تىگه يشتنى فه يله سووفه كان له جيهان و هه ندى ئامرازى نوئى خسته بهر ده ستى تىژداريژانى كۆمه لايه تى و راميارى (له ناساندنى هزرى راميارى تۆماس هۆيز، بىرمه ندى گه ورهى سه دهى (۱۷) له م باره يه وه روونكرده وهى پتر ده خه ينه روو). زانستى نوئ تېروانىنى مرۆقى به رامبه ر به نه رېته كان گۆرى و ئه م ده رفه تهى بۆ مرۆف ره خساند تا سه ره خۆبوونى خۆى له رابردو و بگه يه نيئ. به كىكى دىكه له ئه نجامه كانى سه ره له لدان و پيشكه وتنى زانستى نوئى ئه وه بوو كه ئه مهى بۆ مرۆف سه لماند كه چاكسازى كردنى هه لومه رچى ژيان ته نيا به گۆرانكارى له ناوه وهى مرۆف نايه ته دى، به لكو پتوه ندى به گۆرانى ژيانى ده ره كى و سيسته مى كۆمه لايه تى و رامياريشه وه هه يه.

ماكيافيللى

ده ست پىكه رى ره وتىكى نوئ له هزرى راميارىدا
كورتته يه ك له ژيان و به ره هه مه كانى

ماكيافيللى (۱۴۶۹-۱۵۲۷) سياسه تمه دار، تىژداريژ و نووسه ر و شاعىرى گه ورهى چه رخى رېنسانسى ئىتاليا له شارى فلۆرانس له داىك بووه. بنه ماله كهى به بنه ماله يه كى ناسراوى راميارى و دىرين ده ژمىردى. باوكى مال و سامانىكى زۆرى نه بوو، به پيشه ي پارىزه رى و دادنووسى ژيانى به رتوه ده برد، بنه ماله كه يان مولكدارىكى ناوه نچى بوو و هه ريوه نه به چىنى ئه رستىوكرات له قه له م ده دراو نه به خه لكى ره شوكى. به م حاله ش ماكيافيللى توانى خويندىكى وه ها بكات كه بىخاته رىزى ده سته بژىرى شارى خود

موختارى فلۆرانسه وه. له و سه ره ده مه دا له كۆمارى فلۆرانس ته نيا چىنىكى به رزى كۆمه لايه تى ده يتوانى له خويندىنى بالا و له وانه ش فىرېوونى زمانى لاتىنى سوودمه ند بىت و ماكيافيللىش يه ك له و كه سانه بوو. فلۆرانس شارىكى بازىرگانى بوو، خويندىنى زۆرىه ي خه لكىش له ئاست به رتوه بردنى كاروبارى بازىرگانىدا بوو.

ماكيافيللى به پىي هه لومه رچى سه ره ده م كه وه ته ژىر كارىگه رى بۆچوونه كانى رېنسانس و په ره و ده ي هيو مانىستى (قوتابخانه ي ره سه نايه تى مرۆف). واپىده چىت ماكيافيللى به شدارى له و وانه زانكۆبىبانه دا كرديت كه له و سه ره ده مه دا به پىچه وانه ي نه رىتى سه ده كانى ناوه راست ته ژى بوو له روچى هيو مانىستى. له ته مه نى (۲۹) سالىدا چوه ناو سياسه ت و له پۆسته كانى سكرتېرى ديوان، دىپلومات و به رتوه بردنى كاروبارى سه ربازى فلۆرانس به ئىش و كارى حكومه ييه وه خه رىك بوو، بۆ ماوه ي (۱۴) سال وه ك به رپرستىكى به رزى حكومى و دىپلومات، گه لىك ئه زموونى كۆكرده وه. بۆ وىنه له ده رباره كانى فه ره نسا، سويسراو ئه لمانيا ئه ركى دىپلوماسى پى سپىردا.

له سالى (۱۵۱۲) دوا به دواى يه كىك له و هه وراز و نشىوه به رده و امانه ي فلۆرانس و هاتنه سه ركارى بنه ماله يه كى فه رمانره وا به ناوى (مديجى) به تۆمه تى به شدارى له پىلان دارىشتن دژ به بنه ماله ي مديجى له سه ر كار لا برا و زىندانى كرا. له زىنداندا روو به رووى گه لىك ئه شكه نجه ي قورس بووه وه، به لام وادياره توانى له به رامبه ر ئه و ئه شكه نجه ترسناكانه، دان به خۆيدا بگرىت و مل بۆ ئه وادانپىبانانه سه پىتراوانه كه چ نه كات كه وه ك تۆمه تباره كانى دىكه ده بووه هۆى له سىداره دانى. پاش به ربوونى له زىندانى به ره و تاراوگه دوورخرايه وه و رۆيشته مه زراكه ي خۆى له ده ره وهى فلۆرانس و به نووسىنى كتيبه وه خه رىك بوو. كتيبه كانى له بوارى تىژرى راميارى و سه ربازى برىتن له: (مىر، وتاره كان، مىژرووى فلۆرانس (ناته واوه)، هونه رى جه نك) ماكيافيللى شاعىر و نووسه رىش بوو. كتيبه كانى چىرۆك و ته نزى ماندرراگولا و بلفاكور له رىزى به ره هه مه ئه ده بىيه كانى ئه ودان.

ئه و پرسه سه ره كىبىه ي كه زه ينى ماكيافيللى به خۆيه وه خه رىك كردبوو، جۆرى حكومه تى شىاو بوو بۆ فلۆرانس و رزگار كردنى ئىتاليا بوو له و ره وشه كاره ساتبارى كه له و سه ره ده مه دا به ده ستييه وه ده ينالاند. ئىتاليا له و سه ره ده مه دا تووشى پرشوبلاوى و پشىوى و ده ستييه و ردانى سه ربازى ولاتانى دراوسى ببوو.